

Lähisuhtevägivald – süsteemaatiline vägivald.

Andres Sild

Psühhiaater-psühhoterapeut

www.morenokeskus.ee

Vägivald on iga tegu, mis on suunatud teise isiku vastu, kui see:

- teeb haiget
- vigastab
- solvab isikut
- paneb teda tegutsema viisil, mida ta ei taha teha.

Sooline vägivald

- Sugupool - sotsiaalselt konstrueeritud roll, käitumine, tegevused või omadused, mida antud ühiskond naistele ja meestele sobivaks peab.
- Sooline vägivald naiste vastu = vägivald, mis on suunatud naise vastu põhjusel, et tegemist on naisega, või mis mõjutab naisi ebaproportsionaalselt.

Euroopa Nõukogu konventsioonist

- Sooline vägivald viitab teisisõnu igasugusele naise suhtes toimepandud väärteole. See on ebavõrdsete võimusuhte põhjus ja tagajärg, mis tuleneb tajutud erinevustest naiste ja meeste vahel. Viivad naise madalamale staatusele nii era- kui avalikus sfääris.
- Niisuguse vägivalla sügavad juured peituvad ühiskonnas valitsevates sotsiaalsetes ja kultuurilistes struktuurides, normides ja väärtustes. Neid säilitatakse sageli eitamise ja vaikimise kultuuri kaudu.

Euroopa Nõukogu konventsiooni seletuskirjast

Lähisuhtevägivald või perevägivald

- Igasugused füüsilise, seksuaalse ja psühholoogilise vägivalla aktid, mis leiavad aset perekonnas või koduseinte vahel, või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivallatseja elab või on elanud koos ohvriga samas elukohas.

Kas kõik inimesed on vägivallatsejad?

Peame eristama:

- Võimu tarvitamine / kasutamine.
- Võimu kuritarvitamine.
- Vägivald.
- Peretüli vs. Perevägivald.

Viha vs. agressioon.

- Viha on emotsioon, mitte tegu.
- Vallandub hirmu, pettumuse, frustratsiooni või alandamise tunde tõttu.
- Üks neljast põhiemotsioonist koos rõõmu, kurbuse ja hirmuga.
- Viha on vahel oluline enesekaitstes ja enese eest seismisel.

Agressioon on:

- Termin vägivallateo ja ka emotsiooni kohta.
- Vastus frustratsioonile.
- Saavutusvajadustega seotud energia.
- Vajadus teistele haiget teha, karistada, solvata.
- Nii bioloogiliselt päritud, kui ka sotsiaalselt õpitud – seda võib vallandada ärevus, omab ärevusele sarnaseid tunnuseid.

Vägivald ja viha

- Kas vägivaldsed inimesed on vihasemad kui teised? - Ei
- Oluline on hoopis see, kui hästi on inimene oma vihaga ühenduses, mitte viha hulk.
- Vägivalla ja vihaga tegelemine: ole oma emotsioonidega paremas kontaktis. Väljenda oma tundeid sõnadega, sellega hoiad ära ohtlikud teod.

Lähisuhtevägivalla vormid

- Füüsiline vägivald: füüsiline kontakt, relvad jm.
- Psühholoogiline vägivald: otsesed ja kaudsed ähvardused, alandamine, patoloogiline armukadedus, kontrolliv käitumine, isoleerimine
- Materiaalne vägivald: akende, uste, mööbli lõhkumine, asjade viskamine.
- Seksuaalne vägivald: seksuaalsest ahistamisest sõnaliselt kuni vägistamiseni.
- Latentne vägivald: varasem sündmus mõjutab.

Lähisuhtevägivalla tüübid

- Situatsiooniline - tajutud abituse, et pole mõju olukorras. Taastada kontroll, lahendada olukord
- Suhteline – jõuetus võimustusüsteemides. Säilitada jõud ja kontroll.
- Funktsionaalne – jõuetus sotsiaalsetes süsteemides. Materiaalsed objektid (raha), staatus, austus, sanktsioonide vältimine.
- Traumaatiline – emotsionaalne, eksist. jõuetus varasemat meenutavates olukordades. Enesekaitse, emots. toimetulek.

LSV eripära:

- sooline
- süstemaatiline
- kompleksne
- eesmärgiga kontrollida
- õpitud käitumine

LSV

Vägivallatseja kasutab sundiva kontrolli mudelit.

Süsteemaatilise vägivalla eripära

- Korduv vägivald või sellega ähvardamine hoiab ohvri soovitud seisundis, vahel pikki aastaid ja aastakümneid.
- Algselt järgneb igale vägivallaaktile andeks palumine, “mesinädalad” ja uus lootus.
- Ohvril on väga raske kujunenud süsteemist välja tulla.

LSV

- Vägivaldne ja kontrolliv käitumine ei ole seotud vägivallatseja **tundemaailmaga**.
- Vägivald on peidus **mõtlemises**.
- Ta teab, mida peate mõtlema ja püüab teid panna kahtlema iseenda tajus ja uskumustes.
- Psüühiline ja füüsiline vägivald on sarnased.
- Vägivaldne inimene suudab teise “endast välja viia” jätab ümbitsevatele mulje, et hoopis ohver on vägivaldne.

LSV Põhiseisukohad

- Võrdsus meeste ja naiste vahel.
- Ründaja on vastutav oma tegude eest.
- Vägivald on alati ohtlik ja purustav.
- Vägivald ei ole “pime” aga ka haigus.
- Vägivald peres on ka vägivald laste suhtes.
- Vägivald tekitab jõuetust ja on samas ka püüe jõuetust vähendada, kehtestada võim.

LSV on teadlik käitumine.

- Vägivallatseja käitumine on valdavalt teadlik – ta käitub pigem tahtlikult, mitte juhuslikult või kontrolli kaotades, kuid tema tegutsemise aluseks olev mõtlemine on üldiselt mitteteadlik.
- Kaitsed: eitamine, süüdistamine, vähendamine, ettekäändeks emotsioonid jne.

- WHO andmetel enam kui 35 riigist vähemalt $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$ naistest on kogenud vägivalda oma partneri poolt.
- 50-70% naiste tapmistest on toime pandud nende partneri poolt.
- Vägivald ägeneb raseduse ajal, vägivallatseja lööb naist just kõhtu.

- Võrdluses terviseuuringute ja politsei statistikaga: vähem kui 15% jõuab politseisse.
- Oslo kiirabisse pöördunud naisohvritest 50% olid saanud kannatada kodus, meestes 75% vägivallaohvritest kodust väljas – linnas, kõrtsis jne.
- 94% LSV ohvritest on naised.
- 62% vägistamisi toimub kodus.

- 10st 9-l juhul on vägivallatseja mees
- Norras 90% süüdimõistetuid “elu ja tervise eest” ja 98% seksuaalkurjategijaid on mehed.
- USA uuringud viitavad, et naised kasutavad laste suhtes rohkem vägivalda kui mehed.
- 50% meestest, kes on vägivaldsed naise suhtes, on seda ka laste suhtes. (vs. mitte-LSV mehed 7%).

Vägivald on tark ja tulemuslik.

- See ei ole vaimuhaigus, kontrolli kaotamine, impulsiivne tegutsemine või isiksushäire.
- Vägivald sisaldab planeerimist, kontrolli, valikuid ja kaalutlemist.
- Aitab saada staatuse, hüved, austust.
- Lõpetab arutelud.

Vägivald annab:

- Jõu ja kontrolli
- Eneseväärtuse tunde
- Pingemaanduse, emotsioonide väljaelamise
- Erutust, kättemaksu
- Aitab lahti saada ohvri rollist
- Kaitseb ärevuse, ebakindluse, jõuetuse eest
- “Austust”
- Olukorra lahendamise

Vägivalda säilitab:

- Õigustamine (ta oli selle ära teeninud).
- Välistamine (ma ei joo enam kunagi niimoodi).
- Eitamine (ei, ma pole teda solvanud).
- Vähendamise (vaid väike sõnelus).
- Tükeldamine (seda on vaid paaril korral olnud).

Ohutegurid

1. Alkoholi/ainete tarvitamine.
2. Madal enesehinnang, ebakindlus.
3. Depressioon.
4. 2/3 kordab aasta jooksul.
5. Vägivald kordub uutes suhetes.
6. Vägivaldsus ka laste suhtes.
7. Vägivaldsus päritoluperes.
8. Stress? (seos tõestamata).
9. Karistus/vangistus ei vähenda vägivaldust.

Vägivald ja vastutus

- Vägivald on alati selle kasutaja vastutus.
- Ohvri süüdistamine on tavaline.
- Kas riietus (miniseelik, avar dekoltee) on põhjus ahistamiseks?

Vägivaldne mentaliteet (1)

1. Ta on kontrolliv.
2. Ta tunneb end privilegeerituna.
3. Pöörab asjade tähenduse ümber.
4. On oma partneri suhtes lugupidamatu ja peab end temast paremaks.
5. Segab omavahel ära armastuse/läheduse ja vägivalla.

Vägivaldne mentaliteet (2)

6. On manipulatiivne.
7. Pingutab selle nimel, et jätta avalikkuses hea mulje.
8. Tunneb end õigustatuna.
9. Eitab ja vähendab oma vägivaldset käitumist.
10. On tugeva omaditundega.

Vägivallatseja muutuseks on vajalik:

1. Tagajärjed.
2. Harimine.
3. Vastandamine.
4. Vastutuse võtmine.

Mis peab muutma?

1. Vägivallatseja peab tunnistama kogu tõe füüsilise ja psühholoogilise vägivalla kohta, mida ta on oma partneri ja laste suhtes tarvitanud.
2. Vägivallatseja peab mõistma, et tema käitumine on lubamatu.
3. Ta peab tunnistama et vägivaldne käitumine oli tema enda valik.
4. Ta peab tunnistama kahju, mida ta on tekitanud ja seda kahetsema.

5. Peab suutma näha oma kontrolliva käitumise ja privilegeeritud hoiakute mudelit.
6. Peab omandama lugupidava käitumise ja hoiakud.
7. Peab ümber hindama oma moonutatud nägemuse partnerist.
8. Peab oma teod nii lühikeses kui pikas perspektiivis hüvitama.
9. Peab tunnistama tagajärgi mida tema teod kaasa toovad tema enda jaoks.

10. Peab tegema kindla otsuse vägivaldset käitumist mitte korrata.
11. Peab mõistma et muutumine on pikaajaline (vahel elukestev) protsess.
12. Vägivallatseja peab olema valmis vastutama.

P.S Vihaga toimetulemise programmid ei ole perevägivaldsetele meestele sobiv koht.

Vägivaldse süsteemi 3 rolli

- **Vägivallatseja**
- **Ohver**
- **Puuduv täiskasvanu**

Mida teha? Töö etapid

1. Turvalisus. Vägivald ja oht vägivallale peab lõppema.

2. Süütunded paika.

3. Jõustamine.

Vägivallatseja lapsevanemana

- Partneri suhtes toime pandud vägivald on vägivald ka laste suhtes.

Iseloomulikud jooned

Vägivallatsejate kasvatusstiil põhineb hoiakutel, tajusüsteemidel ja käitumismudelitel:

Kontroll (otsuste pealesurumine, lastekasvatavaidlused, seks, majandus, raha, sots. suhtlemine).

Privilegeerituse tunne – nõudmised.

Üleolek, omanditunne, manipuleerimine, vastuolulisus, eitamine, tühistamine.

Võimust lähtuv lastekasvatus.

- Autoritaarsus – tingimusteta allumine.
- Vastutustundetus, hooletusse jätmine.
- Ema autoriteedi õõnestamine.
- Enesekesksus.
- Manipuleerimine.
- Järeelvalve all korralik käitumine.

Vägivalla pealtnägemise mõju lastele.

- Emotsionaalsed, arengulised ja käitumuslikud mõjud.
- Traumaatiline seotus (Stockholmi sündroom).

Laste väärkohtlemine

- 49% kasutab ka oma laste suhtes füüsilist vägivalda (vs. 7% mittevägivaldsetest).
- Ema ründamise käigus kogemata lastele tekitatud kahjustused
- Vaimne vägivald
- Seksuaalne vägivald

Vägivallatseja rollieeskujuna

- Ohvrid on süüdi.
- Vägivald on õigustatud oma tahte maksmapanemiseks ja konflikti lahendamiseks.
- Mehed peavad säilitama kontrolli, naised peavad alluma.
- Vägivallatseja ei pea oma tegude eest vastutama.
- Naised on nõrgad, ebakompetentsed, rumalad, või vägivaldsed.
- Ema mõju on poistele ohtlik
- Viha põhjustab vägivalda

Vägivallaohu hindamine

1. Varasem füüsiline vägivald laste suhtes
2. Varasemalt hoolimatu / vähene huvi.
3. Seksuaalne vägivald, piiride ületamine.
4. Füüsilise vägivalla määr partneri suhtes.
5. Vaimse julmuse määr partneri suhtes.
6. Ema ja laste suhete õõnestamine.
7. Sundimise ja manipuleeriva kontrolli määr.
8. Privilegeerituse, enesekesksuse ja isekuse määr.

Vägivallaohu hindamine

9. Suutmatus nõustuda paarisuhte lõppemisega või aktsepteerida ekspartneri otsust alustada uut paarisuhet.
10. Meelemürkide tarvitamine.
11. Valmisolek laste röövimiseks.
12. Varem toimunud vägivalla eest mitte vastutuse võtmine.

Astmeline lähenemine külastuse puhul:

- Kohtumised järelevalve all, asutuses.
- Muudes kohtades.
- Sõprade-sugulaste järelevalve all toimuvad kohtumised.
- 2-4 tunnised järelvalveta kohtumised.
- Terve päev kestvad järelvalveta kohtumised.
- Ööpäeva kestvad järelvalveta kohtumised (enamasti mittesoovitavad)

Ööpäevaringsed külastused vaid siis kui:

- Lahutus oli 2 või enam aastat tagasi.
- Lapsed 10a või vanemad
- Hooldusõiguse ekspertide hinnang.
- On osalenud vähemalt 1a programmis.
- Lapsed ise soovivad seda.

Lastega seonduv peale lahutust

1. Füüsiline ja emotsionaalne turvatunne käesolevas elukeskkonnas.
2. Struktureeritus, piiride seadmine, etteaimatavus.
3. Tugev side mittevägivaldse vanemaga.
4. Laps ei pea tundma end vastutavana täiskasvanule hoolitsuse tagamise eest.
5. Tugev side laste vahel.
6. Kontakt vägivaldse lapsevanemaga.

Kuidas käitub vägivallatseja lastega peale lahutust

- Hooldusõiguse taotlemine
- Konkureerimine emaga
- Järjekindlusetus
- Laste teraapia takistamine
- Küllastuste kasutamine emale ligipääsemiseks
- Vägivallatseja käitumine järelvalveta kohtumisel
- Järelvalveta küllastuste mõju lastele
- Käitumine järelvalvega kohtumistel
- Elatisraha maksmine

Mis motiveerib vägivallatsejat taotlema hooldusõigust

- Moonutatud nägemus oma ohvrist
- Moonutatud nägemus iseendast
- Soov saavutada kontroll
- Kättemaksuhimu
- Soov tõestada oma süütust
- Nägemus vägivalla mõjudest naisele
- Soov saada majanduslikke või juriidilisi eeliseid
- Elatsiraha maksmisest hoidumine

Vägivallatseja eelised hooldusõiguse küsimustes

- Lähisuhtevägivalla mõju perekonna toimimisele
- Võime panna lapsi manipuleerimise või hirmutamise teel andma sobivaid ütlusi
- Majanduslik eeliseis
- Psühholoogilised testid ja hinnangud
- Ekspertide puudulikud teadmised teemast
- “Sõbraliku” lapsevanema eelistamine
- Asjakohase väljaõppega advokaatide vähesus

Vägivallatseja taktikad hoolduõiguse saamiseks

- Mittevägivaldse imago loomine
- Uue partneri kasutamine eeskõnelejana
- Ema viha või usaldamatuse kasutamine tema väidete diskrediteerimiseks
- Ennastkaitsvad süüditsused
- Jätab mulje, et tema on koostöövalmis
- Manipuleerimine lepitamisel, vaidlustes
- Kohtuvaidlus kui väärkohtlemise vorm
- Teisest vanemast distantseerimise väide

**TÄNAN KAASA MÖTLEMAS
JA TUNDMAS!**